

STAVOVI GRAĐANA O PROBLEMIMA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Projekat: Medijski centar
za izvještavanje o životnoj sredini

Izdavač

Centar za demokratiju i ljudska prava - CEDEM
(www.cedem.me)

Partneri na projektu

Lokalni javni emiter RTV Pljevlja
NVO Green Home

Za izdavača

Milena Bešić

Autor:

prof. dr Miloš Bešić

Grafički dizajn i prelom teksta

Marko Mihailović, M Studio doo, Podgorica

Podgorica, mart 2020.

Projekat finansira
Evropske unija

Istraživanje predstavlja dio projekta „Medijski centar za izvještavanje o životnoj sredini“ koji sprovodi RTV Pljevlja, u saradnji sa CEDEM-om i Green Home-om, uz podršku Evropske unije, posredstvom Delegacije EU u Crnoj Gori. Prikazani ključni nalazi i rezultati sprovedenog istraživanja predstavljaju isključivu odgovornost organizacija koje sprovode projekat i ne odražava nužno stavove donatora.

SADRŽAJ

UVOD	1
REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	5
Ključni analitički nalazi istraživanja	31
Pregled grafikona i tabela.....	33

UVOD

Problemi zaštite životne sredine danas u svijetu spadaju u red najizraženijih problema. Industrijalizacija zapadne hemisfere, a danas je to slučaj i sa zamljama u razvoju, je u drugoj polovini dvadesetog vijeka dovela do posljedica koje značajno dovode u pitanje sigurnost opstanka čitave planete. Ovi trendovi su doveli da klimatskih promjena koje rezultiraju čitavim nizom negativnih posljedica, koje se ogledaju u požarima, poplavama, topljenju ledenih površina i drugim pojavama, koje čine planetu sve nestabilnijim i nesigurnijim mjestom za život. Usljed ovih procesa koji su se mogli jasno identifikovati još krajem XX vijeka, vremenom su sazrijevali i ekološki pokreti, čiji je cilj bio da upozore ključne donosiocce odluka na opasnosti koje mogu proisteći ukoliko ne dođe do odlučnih pokreta i akcija, koje bi smanjile i preventirale negativne ekološke trendove. Iako je na svjetskoj razini u ovom pogledu bio načinjen značajan napor, stanje naše planete jasno ukazuje da su trendovi i dalje negativni, kao i da bez obzira na zabrinutost, najveće svjetske sile, moćne korporacije i pojedinci, ne pokazuju naročitu spremnost da promijene svoje obrasce ponašanja na tržištu, drugim riječima, ključni ekonomski subjekti i dalje vlastiti profit stavljaju ispred zabrinutosti za ugroženu životnu sredinu.

Nameće se zaključak da je ključni problem nizak nivo ili čak nepostojanje svijesti o opasnostima koje za sobom nose negativni ekološki trendovi. Otud postoji potreba da građani svih država uvide ključne probleme čitavog svijeta, ali još više probleme u njihovim državama i lokalnim zajednicama, kako bi proaktivno djelovali i uticali na ključne aktere kako bi ekološka ravnoteža postala jedna od prioriteta. Dva su važna ograničenja u ovom pogledu. Prvo, to je interes krupnog kapitala koji ima snažan uticaj na političke strukture i donosiocce odluka. Drugo, to su sami građani koji, opet uglavnom iz razloga deficita ili materijalnih benefita, pitanja životne sredine stavljaju u drugi plan u odnosu na njihove neposredne materijalne potrebe. Ova pojava koja se ogleda u relativizaciji i odlaganju problema, predstavlja potencijalno veliku opasnost za budućnost i generacije koje dolaze. Stoga je prijeko potrebno da se aktiviraju mehanizmi koji će djelovati na podizanje svijesti o značaju problema zaštite životne sredine, a sve u cilju višeg stepena ukupne društveno-političke participacije. Prema tome, fokus mora biti na samim građanima, ali jednako, veliki dio odgovornosti je na medijima. Problem operisanja medija sastoji se u tome što u mreži

političkih i ekonomskih zbivanja, problemi zaštite životne sredine stalno ostaju (nesrazmjerno svojoj važnosti), po strani i pomjereni iz fokusa koji nesumnjivo zaslužuju. Stoga je ključno da se pronađu mehanizmi posredstvom kojih se mogu mobilisati, prije svega, građani i mediji, ali jednako i svi drugi relevantni akteri koji mogu da daju svoj doprinos u borbi za zaštitu životne sredine. Ovo su osnovne smjernice koje su opredjelile CEDEM i GREEN HOME, da pristupe istraživanju stavova građana Crne Gore kada je riječ o problemima životne sredine.

Izvještaj koji predstavljamo ukazaće na ključne aspekte i probleme ekološke krize i njenih indikatora, a sa ključnim ciljem da se kreira platforma za vještiju i efikasniju borbu za zdravije okruženje, koja je odgovornost svih građana, političkog establišmenta, marketinga i medija.

DIZAJN I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je rukovođeno ciljevima koji se ogledaju u dva ključna aspekta. Prvo, to su sami deskriptivno-saznajni ciljevi usmjereni na mjerenje stavova građana o pitanjima zaštite životne sredine, naročito u lokalnim sredinama sa akcentom na šest opština na sjeveru Crne Gore i to: Pljevlja, Žabljak, Šavnik, Bijelo Polje, Mojkovac i Berane. Drugo, to je korišćenje ovih podataka i informacija za diskusiju i uticaj na medijske poslanike, kako bi se njihova uloga u medijskom prostoru obogatila sadržajima koji su potrebni, a koji se neposredno tiču interesa samih građana. Napominjemo da će drugi cilj biti obrađen u separatom istraživanju, ali samo istraživanje stavova građana se mora, između ostalog, sagledavati i u ovom svjetlu. Na ovom mjestu, prema tome, istraživanje i izvještaj su usmjereni na prvi cilj.

OPŠTI CILJ: Utvrđivanje i mjerenje stavova građana o ključnim problemima zaštite životne sredine

Specifični ciljevi:

1. Mjerenje nivoa ekološke svijesti;
2. Utvrđivanje ključnih ekoloških problema u čitavoj Crnoj Gori;
3. Utrđivanje ključnih problema u lokalnim sredinama, posebno u opštinama na sjeveru i to: Pljevlja, Žabljak, Šavnik, Bijelo Polje, Mojkovac i Berane;
4. Utvrđivanje ključnih faktora koji određuju visok/nizak nivo ekološke svijesti;
5. Kreiranje platforme za medijsku komunikaciju;

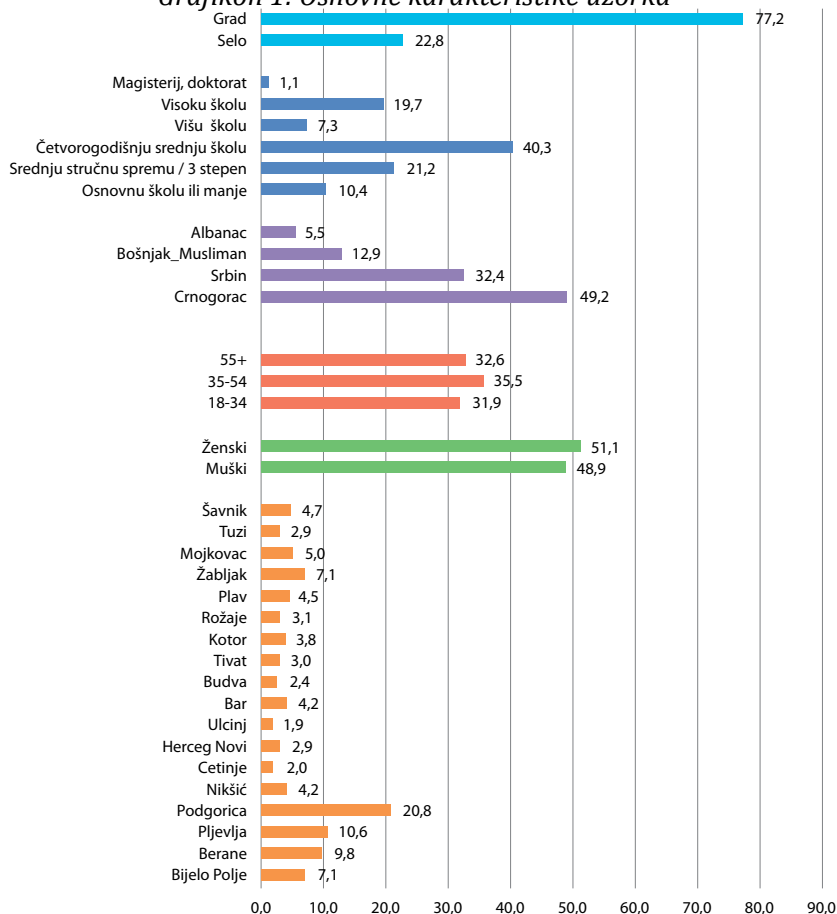
U istraživanju smo koristili **anketni metod** sa ukupnim brojem od 1004 ispitanika. **Uzorak** je bio kompleksan stoga što je sa jedne strane reprezentativan za cjelokupno punoljetno stanovništvo Crne Gore. Sa druge strane, predstavili smo one koji žive u šest gore pomenutih opština, kako bi u svakoj od opština imali dovoljan broj ispitanika i na taj način obezbjedili preciznost mjerenih stavova upravo u ovim opštinama. Uz to, rađena je poststratifikacija po polu, godinama starosti i etničkoj pripadnosti. Za potrebe ostvarivanja postavljenih istraživačkih ciljeva, formiran je poseban **instrument**, tačnije upitnik koji se sastojao iz 10 demografskih, kao

i 17 saznavnih pitanja. U odnosu na značaj neka pitanja su operisala sa većim brojem ajtema, što je rezultiralo datotekom sa ukupnim brojem od 57 varijabli, koje smo koristili za analizu i na osnovu kojih smo formirali izvještaj. Same varijable su uglavnom operisale sa nominalnim i intervalnim skalama, a **analiza podataka** je rukovođena kako deskriptivnim metodama, tako i multivarijantnim kalkulusom. Za potrebe mjerenja ekološke svijesti koristili smo standardizovanu međunarodnu ljestvicu iz Evropskog istraživanja vrijednosti. Ova skala se sastoji iz četiri ajtema, a skor ekološke svijesti predstavlja, dakle, sumarne vrijednosti na ovim ajtemima. U nastavku izvještaja slijede ključni istraživački nalazi praćeni neophodnim metodološkim objašnjenjima.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Grafikon 1 je vizuelni prikaz osnovnih karakteristika uzorka.

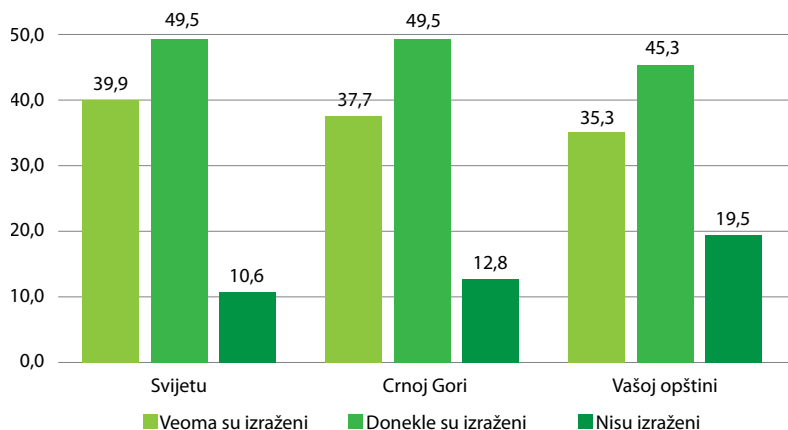
Grafikon 1: Osnovne karakteristike uzorka

Prva tri pitanja tiču se procjene građana o značaju ekoloških problema u svijetu, Crnoj Gori i njihovoj lokalnoj sredini. Rezultate prikazujemo u grafikonu 2. Podaci ukazuju na približne vrijednosti mjerenja. Drugim riječima, građani u istoj mjeri procjenjuju izraženost problema zaštite životne sredine kako u svijetu, tako i u Crnoj Gori i opštini u kojoj žive.

Grafikon 2 je prikaz mjere u kojoj su problemi životne sredine generalno izraženi:

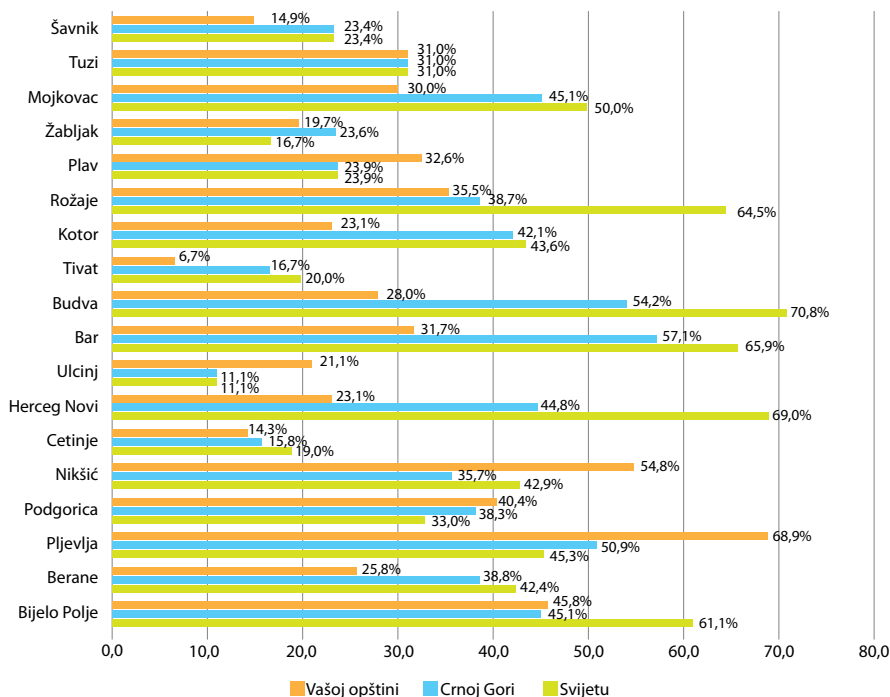
Grafikon 2: Prikaz mjere u kojoj su problemi životne sredine generalno izraženi

S obzirom da je cilj istraživanja bio da se posebno utvrdi i stepen zabrinutosti za probleme zaštite životne sredine u šest gore navedenih opština, u grafikonu 3 predstavljamo uporedan prikaz percepcije zabrinutosti u svim opštinama Crne Gore, kao i vrijednost samo za šest opština o kojima je riječ. Podaci ukazuju da, osim kada je riječ o Pljevljima, Nikšiću i Plavu, građani u većoj mjeri percipiraju probleme u svijetu kao zabrinjavajuće, u odnosu na Crnu Goru i njihovu opštinu. U ove tri opštine, međutim, problemi zaštite životne sredine u opštini percipiraju kao najizraženiji, a ovo posebno važi za Pljevlja. U grafikonu 4 dat je komparativni prikaz zabrinutosti za probleme zaštite životne sredine u šest crnogorskih opština u odnosu na ostale opštine Crne Gore. Podaci ukazuju da su vrijednosti mjerenja veoma slične kada je riječ o percepciji problema u svijetu i u Crnoj Gori, ali je zabrinutost na lokalnom nivou nešto izraženija u šest opština na sjeveru, u poređenju sa ostalim opštinama ($X^2(2)=19.66, p < 0.01$).

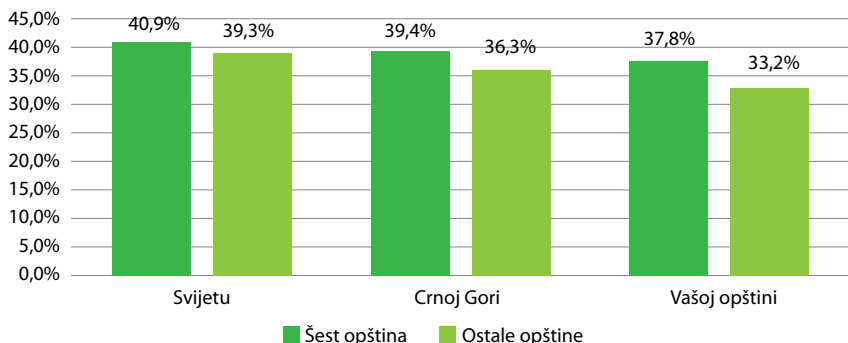
Naredni grafikon predstavlja zabrinutost za probleme zaštite životne sredine u procentima (%) problemi su veoma izraženi.

Grafikon 3: Zabrinutost za probleme zaštite životne sredine u procentima (%) problemi su veoma izraženi

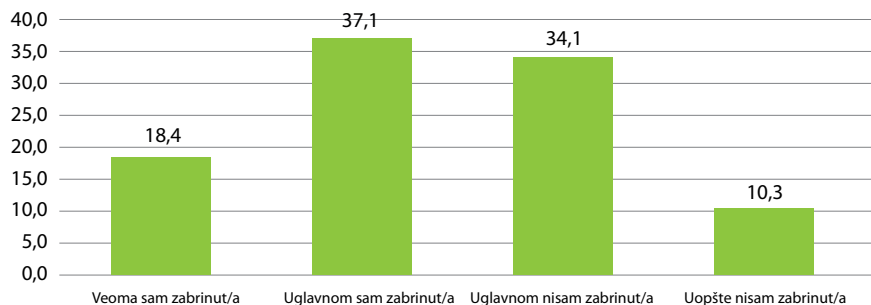
U grafikonu 4 prikazan je nivo zabrinutosti za probleme zaštite životne sredine u šest opština na sjeveru – (%) problemi su veoma izraženi.

Grafikon 4: Zabrinutost za probleme zaštite životne sredine u šest opština na sjeveru – (%) problemi su veoma izraženi.

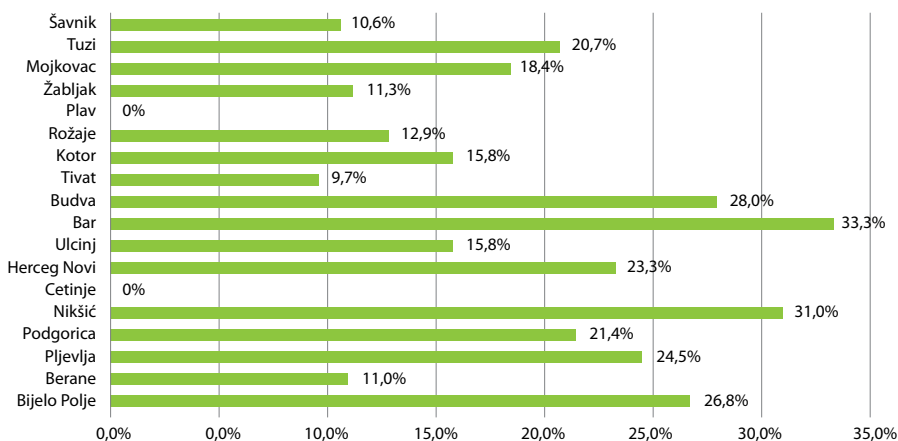

Kada je riječ o ličnoj zabrinutosti za probleme, međutim, podaci ukazuju da su mjerene vrijednosti na značajno nižem nivou (grafikon 5). Na nivou ukupne populacije identifikovali smo preko 34% građana koji ne izražavaju zabrinutost, dok je 18,4% veoma zabrinutih. Ukoliko procenat veoma zabrinutih sagledamo u svakoj opštini komparativno (grafikon 6), može se uočiti da je najviši nivo lične zabrinutosti u Baru, Nikšiću, Budvi i Bijelom polju. Interesantno, u Plavu i u Cetinju niti jedan ispitanik u našem uzorku nije iskazao visok stepen lične zabrinutosti. Stepenn lične zabrinutosti, takođe, veoma je nizak u Tivtu, Šavniku, Beranama, i Rožajama.

Grafikon 5: Lična zabrinutost za probleme zaštite životne sredine – (%) veoma zabrinutih

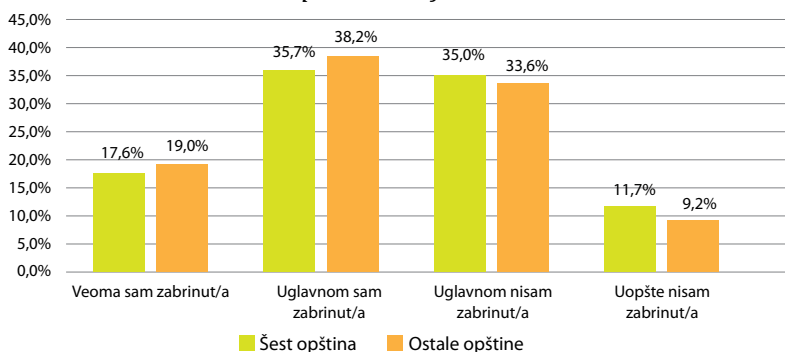
Grafikon 6: Lična zabrinutost za probleme zaštite životne sredine po opštinama – (%) veoma zabrinutih

Poređenje lične zabrinutosti u šest targetiranih opština na sjeveru, u poređenju sa ostalim crnogorskim opštinama (grafikon 7).

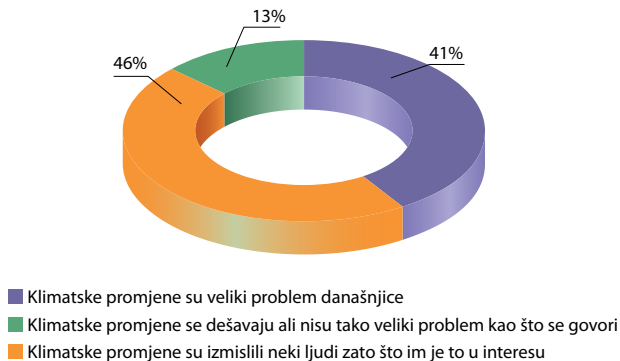
Na osnovu grafikona 7: „Lična zabrinutost za probleme zaštite životne sredine u šest opština na sjeveru“, možemo konstatovati da ne postoje značajne razlike u ovom pogledu. Dakle, građani šest targetiranih opština su manje-više lično zabrinuti na istom nivou kao i građani ostalih opština.

Grafikon 7: Lična zabrinutost za probleme zaštite životne sredine u šest opština na sjeveru

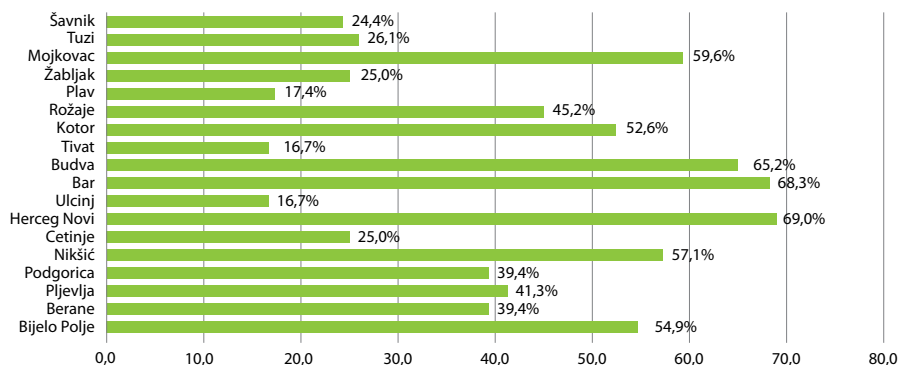

Jedan od najvećih problema, i česta tema kada se govori o problemima zaštite sredine danas u svijetu jeste pitanje klimatskih promjena. Stoga smo pitali građane Crne Gore šta misle o ovom pitanju (grafikon 8). Podaci ukazuju da veliki broj građana smatra, u manjoj ili većoj mjeri, da klimatske promjene jesu ozbiljan problem. Ukoliko analiziramo podatke po opštinama (grafikon 9), na ovaj problem najviše ukazuju građani Herceg Novog, Bara i Budve, a u najmanjoj mjeri građani Ulcinja, Tivta i Bara.

Grafikon 8: Stav o klimatskim promjenama

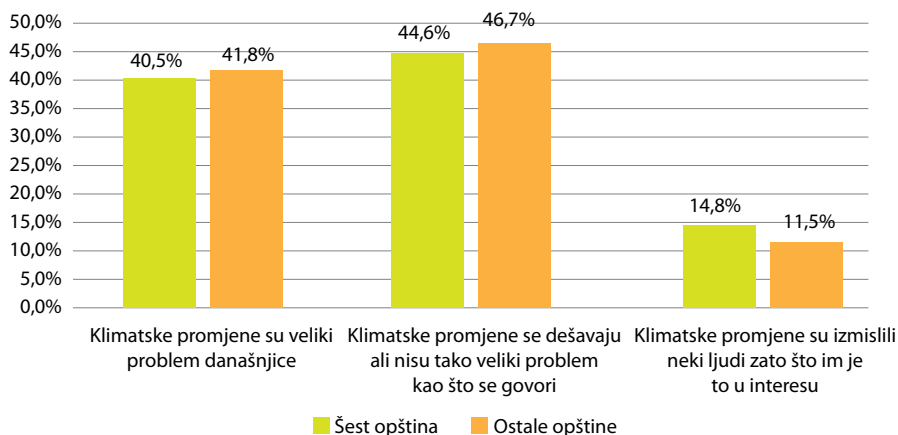

Grafikon 9: Klimatske promjene su veliki problem današnjice po opštinama

Ukoliko analiziramo stav o klimatskim promjenama u šest opština na sjeveru (grafikon 10), možemo vidjeti da ne postoje razlike u stavovima građana u ovim opštinama u poređenju sa ostalim opštinama u Crnoj Gori.

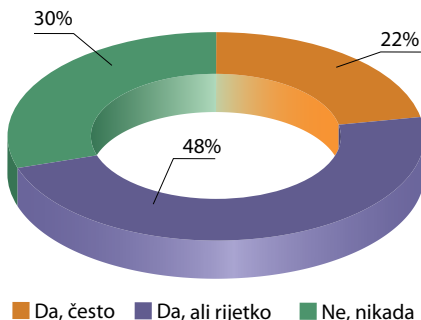
Grafikon 10: Stav o klimatskim promjenama za šest opština na sjeveru

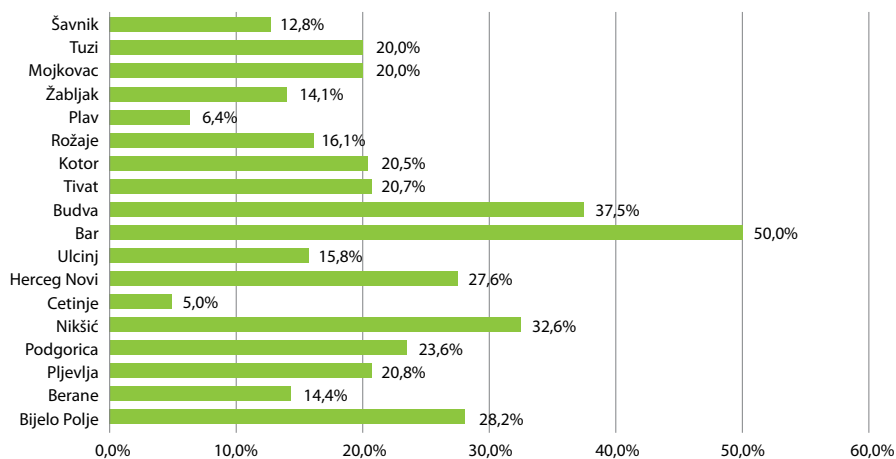
Svaki peti građanin Crne Gore ističe da često razgovara o problemima zaštite životne sredine (grafikon 11), i ovaj podatak je svakako ohrabrujući. Ukoliko se isti podatak sagleda sa stanovišta građana koji žive u različitim opštinama (grafikon 12), rezultati istraživanja ukazuju da se o

ovom problemu najviše govori u Baru, zatim u Budvi i Nikšiću. Sa druge strane, zaštita životne sredine je najrjeđa tema u Plavu i Cetinju.

Grafikon 11: Koliko često sa prijateljima razgovaraju o problemima životne sredine

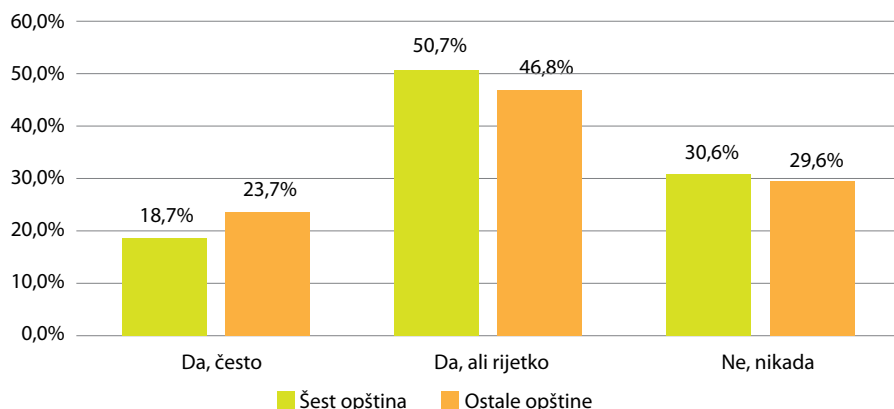

Grafikon 12: Često razgovaraju sa prijateljima i kolegama o problemima zaštite životne sredine

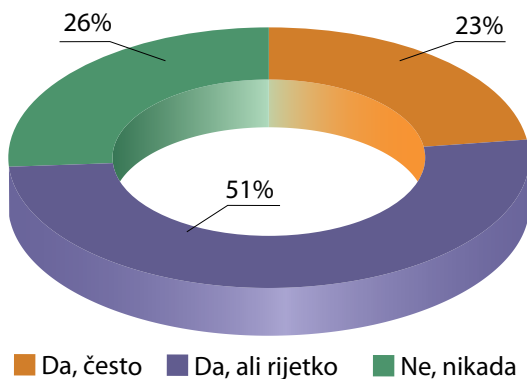
Ako uporedimo građane šest opština na sjeveru sa onima koji žive u ostalim crnogorskim opštinama (grafikon 13), i pored toga što možemo vidjeti određene razlike u procentualnim vrijednostima, razlike nisu statistički značajne, dakle, građani u šest sjevernih opština manje-više jednako razgovaraju o ekološkim problemima, kao i građani ostalih opština.

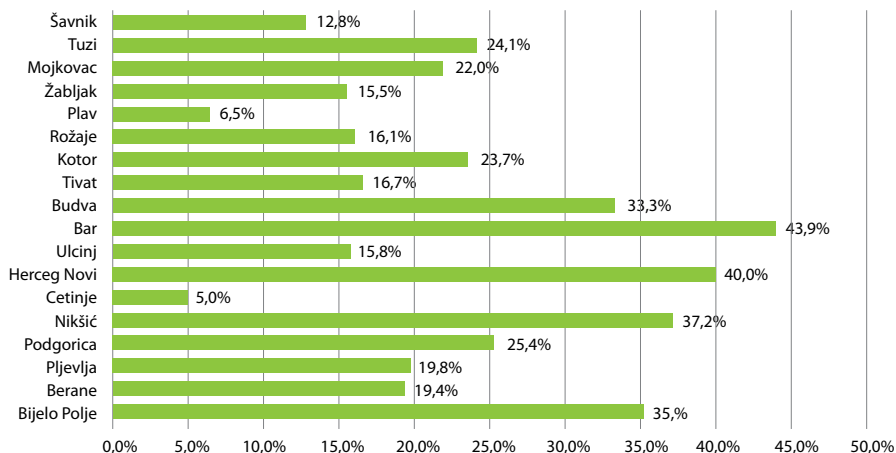
Grafikon13: Razgovaraju sa prijateljima i kolegama o problemima zaštite životne sredine u šest opština na sjeveru

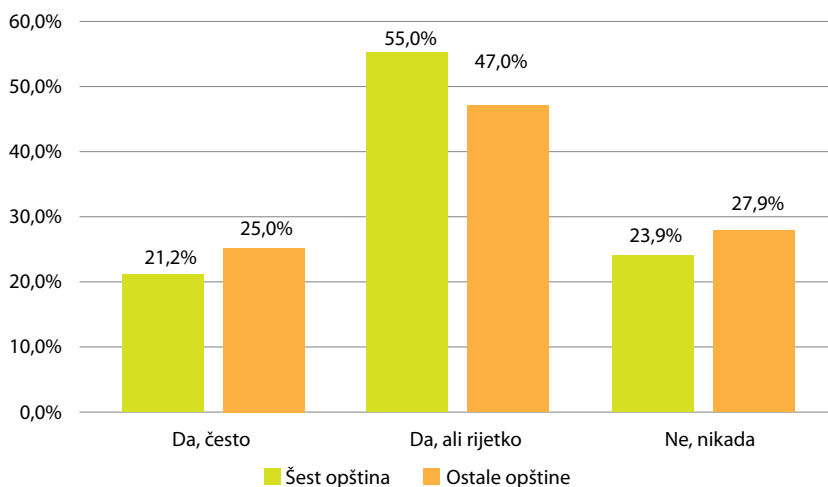
Kada je riječ o korišćenju medija u cilju informisanja o problemima zaštite životne sredine (grafikon 14) opet, podaci su ohrabrujući stoga što gotovo svaki četvrti građanin često prati ovaj tip emisija. Ukoliko analiziramo informisanje putem medija za sve crnogorske opštine (grafikon 15), podaci ukazuju da su najaktivniji građani Bara i Herceg Novog, a najmanje aktivni građani Plava i Cetinja.

Grafikon 14: Korišćenje medija u cilju informisanja o problemima zaštite životne sredine

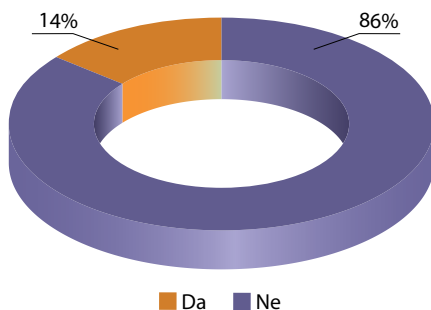
Grafikon 15: o problemima zaštite životne sredine po opštinama

Konačno, kada je riječ o građanima koji žive u šest opština na sjeveru (grafikon 16), podaci ukazuju da su građani ovih opština, u određenoj mjeri manje upućeni na medije koji tretiraju ovu problematiku u odnosu na one koji žive u ostalim opštinama ($X^2(2)=6.19$, $p=0.045$).

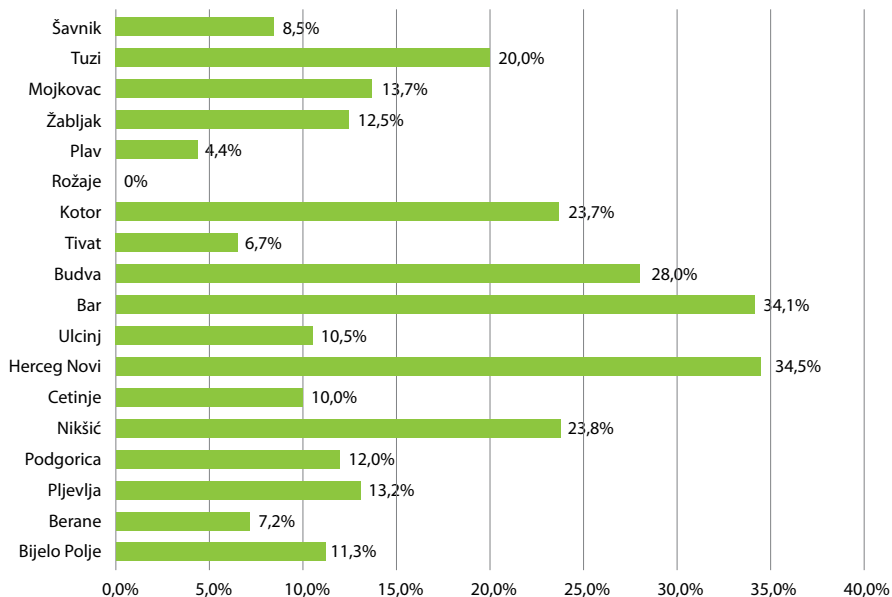
Grafikon 16: Gledaju često emisije na TV ili internetu o problemima zaštite životne sredine u šest opština

Jedno od pitanja u istraživanju tiče se učešća građana u edukacijama koje se tiču zaštite životne sredine (grafikon 17). Podaci ukazuju da ogromna većina građana nikada nije pohađala edukacije ovog tipa. Ukoliko se podaci analiziraju po opštinama (grafikon 18), podaci ukazuju izrazitu diskrepancu. Dok su građani Bara, Herceg Novog i Budve u velikom broju pohađali edukacije ovog tipa, očit je deficit ovih sadržaja u Rožajama, Plavu, Tivtu, Beranama, Šavniku, ali i drugim opštinama.

Grafikon 17: Učešće na edukaciji/seminaru ili predavanju o zaštiti životne sredine

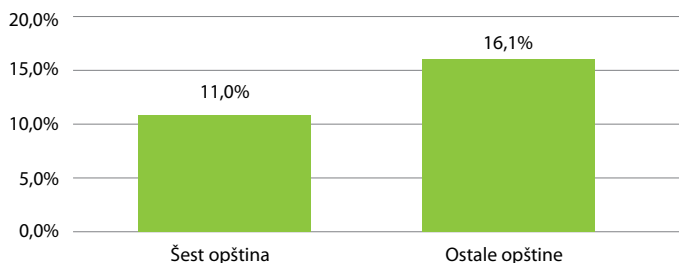

Grafikon 18: Učešće na edukaciji/seminaru ili predavanju o zaštiti životne sredine po opštinama

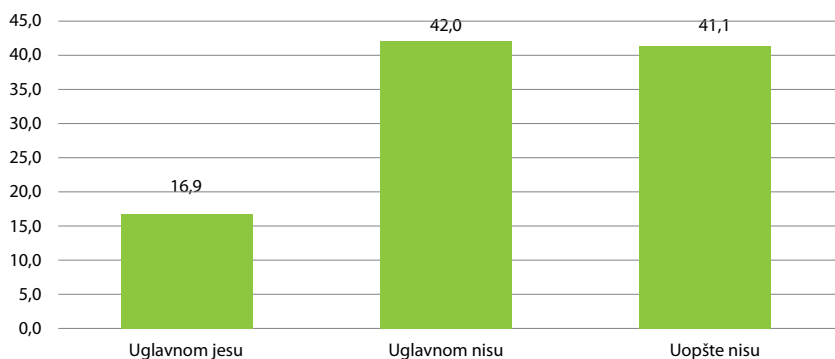
U grafikonu 18 prikazana je komparativno učestalost pohađanja edukacija u šest opština na sjeveru i ostalim opštinama koje su obuhvaćene uzorkom. Podaci ukazuju da je pohađanje seminara i edukacija u manjoj mjeri učestalo u šest opština na sjeveru u poređenju sa ostalim crnogorskim opštinama.

Grafikon 19: Učešće na edukaciji/seminaru/predavanju o zaštiti životne sredine u šest opština na sjeveru

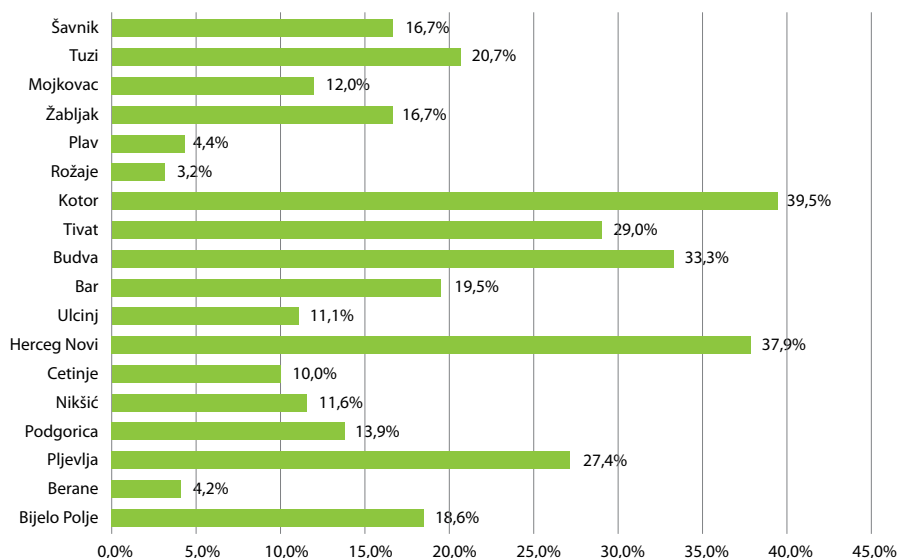

Kada je riječ o poznavanju legislative po pitanju zaštite životne sredine, veliki broj građana ili nije uopšte, ili je jako malo informisan o njihovom postojanju i sadržaju (grafikon 20). Ukoliko analiziramo ovaj podatak za sve opštine (grafikon 21), podaci ukazuju da građani Kotora i Herceg Novog prednjače u ovom pogledu, dok najniži nivo poznavanja legislative vidimo u Plavu, Rožajama i Beranama.

Grafikon 20: Informisanost o zakonima koji se tiču pitanja zaštite životne sredine

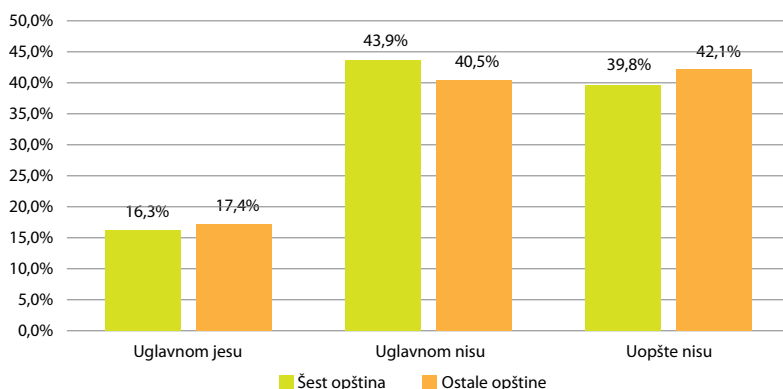

Grafikon 21: Informisanost o zakonima koji se tiču pitanja zaštite životne sredine po opštinama – (%) uglavnom jesu

Ukoliko analiziramo poznavanje zakona o zaštiti životne sredine u šest opština na sjeveru, podaci ukazuju da je nivo poznavanja u opštinama ujednačen sa referentnim nivoom u ostalim opštinama.

Grafikon 22: Informisanost o zakonima koji se tiču pitanja zaštite životne sredine u šest opština na sjeveru – (%) uglavnom jesu

U istraživanju smo ispitanicima postavili pitanje koje se tiče najvećih ekoloških problema koji zabrinjavaju građane, ali na način da su problemi bili navedeni, a građani su iskazivali stav o tim problemima. U grafikonu 23 je prikaz po hijerarhiji problema koje su građani ocijenili kao najvažnije. Građani su odgovarajući na ovo pitanje identifikovali visok stepen zabrinutosti za veliki broj problema. U cilju preciznijeg mjerenja, zatražili smo od građana da na otvorenom pitanju iskažu koji to problem pojedinačno, ocjenjuju kao najveći (grafikon 24). Rezultati ukazuju da je odlaganje otpada najizraženiji problem, a potom po hijerarhiji slijede izlivanje otpada u rijeke, zagađenje vazduha i sječa šuma.

Grafikon 23: Problemi životne sredine (%)

Grafikon 24: Najveći ekološki problem (%)

Tabela 1: Najveći problemi po opštinama

	divlje deponije	fabrike i industrija	mini hidroelektrane	izduvni gasovi/ zagađenje vazduha	izlivanje otpada u rijeke	sječa šuma	nelegalna gradnja	odlaganje otpada	plastika	termoelektrana	veći broj problema / svi problemi zajedno
Bijelo Polje	10,6%	0,0%	13,6%	12,1%	18,2%	10,6%	3,0%	24,2%	6,1%	0,0%	1,5%
Berane	14,3%	0,0%	7,8%	11,7%	19,5%	6,5%	6,5%	23,4%	5,2%	2,6%	2,6%
Pljevlja	1,0%	10,1%	0,0%	21,2%	2,0%	9,1%	0,0%	5,1%	1,0%	48,5%	2,0%
Podgorica	6,7%	2,2%	4,4%	14,4%	21,7%	11,1%	7,8%	17,8%	9,4%	2,2%	2,2%
Nikšić	12,8%	5,1%	5,1%	17,9%	10,3%	17,9%	5,1%	5,1%	17,9%	0,0%	2,6%
Cetinje	28,6%	7,1%	7,1%	14,3%	0,0%	7,1%	7,1%	21,4%	7,1%	0,0%	0,0%
Herceg Novi	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	9,5%	0,0%	23,8%	47,6%	19,0%	0,0%	0,0%
Ulcinj	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	6,7%	0,0%	40,0%	40,0%	13,3%	0,0%	0,0%
Bar	0,0%	0,0%	5,7%	0,0%	14,3%	0,0%	14,3%	42,9%	14,3%	8,6%	0,0%
Budva	0,0%	11,1%	0,0%	0,0%	0,0%	11,1%	33,3%	27,8%	16,7%	0,0%	0,0%
Tivat	13,8%	0,0%	3,4%	3,4%	6,9%	3,4%	13,8%	20,7%	24,1%	10,3%	0,0%
Kotor	2,6%	2,6%	2,6%	0,0%	7,7%	5,1%	7,7%	48,7%	20,5%	2,6%	0,0%
Rožaje	26,7%	0,0%	0,0%	0,0%	26,7%	13,3%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Plav	22,2%	0,0%	25,9%	3,7%	11,1%	11,1%	3,7%	18,5%	3,7%	0,0%	0,0%
Žabljak	14,0%	12,3%	0,0%	8,8%	8,8%	26,3%	5,3%	7,0%	7,0%	5,3%	5,3%
Mojkovac	9,3%	2,3%	4,7%	18,6%	14,0%	14,0%	2,3%	25,6%	9,3%	0,0%	0,0%
Tuzi	26,1%	0,0%	8,7%	21,7%	4,3%	8,7%	0,0%	13,0%	8,7%	0,0%	8,7%
Šavnik	10,8%	13,5%	0,0%	8,1%	13,5%	29,7%	2,7%	16,2%	5,4%	0,0%	0,0%

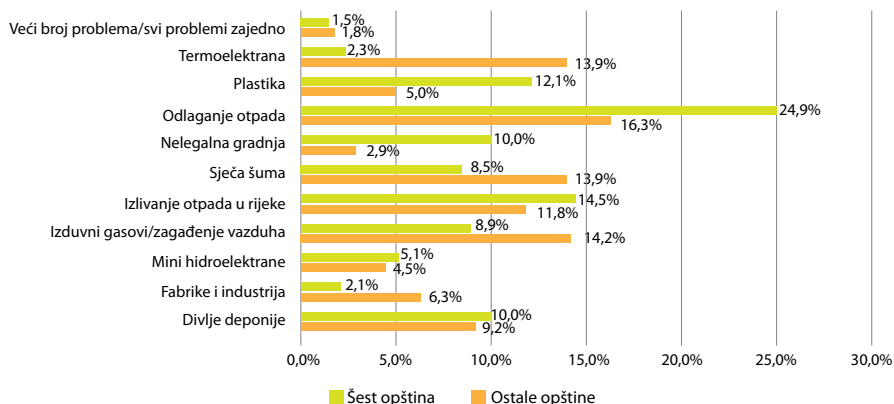
U **tabeli 1** dat je prikaz najvećih problema zagađenja životne sredine po opštinama.

Podaci ukazuju da postoje velike razlike između opština. U Bijelom Polju je najveći problem odlaganje otpada, a u Beranama, osim ovog problema značajan problem je i izlivanje otpada u rijeke. U Pljevljima je termoelektrana najizraženiji problem, dok je u Podgorici to izlivanje otpada u rijeke i odlaganje otpada. U Nikšiću se građani najviše brinu zbog zagađenja

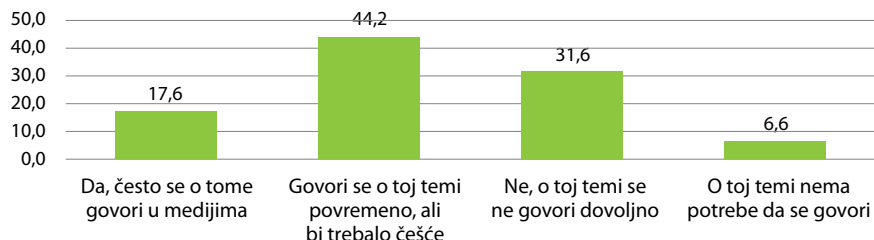
vazduha usljed izduvnih gasova i odlaganje plastike. U Cetinju, Herceg Novom, Ulcinju, Baru, Budvi, Tivtu, Kotoru, i Rožajama, opet je odlaganje otpada veliki problem. Pored toga, građani Ulcinja i Budve ističu problem nelegalne gradnje, građani Tivta probleme sa plastikom, a građani Rožaja problem divljih deponija. Upravo je problem divljih deponija uz minihidroelektrane najveći problem u Plavu, dok građani Žabljaka kao najveći problem ističu sječu šuma. Za građane Mojkovca, opet, odlaganje otpada je najveći problem, dok građane Tuzi najviše opterećuje problem divljih deponija i zagađenje vazduha. Konačno, građani Šavnika su najviše zabrinuti zbog sječe šuma.

Ukoliko uporedimo najveće ekološke probleme u šest opština na sjeveru sa ostalim opštinama, problemi koji se izdvajaju su termoelektrane, sječa šuma i zagađenje vazduha usljed izduvnih gasova.

Grafikon 25: Najveći ekološki problem (%)

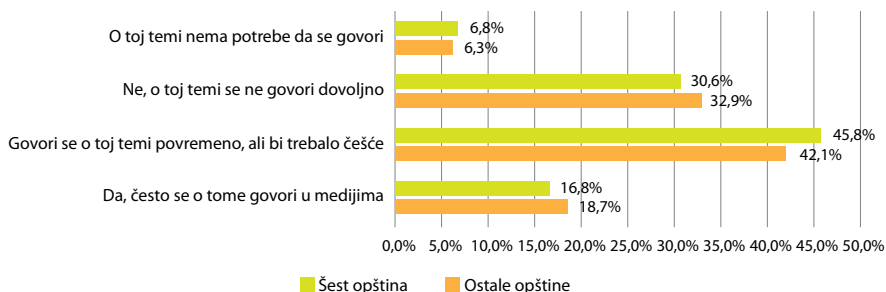

Jedno od pitanja u upitniku ticalo se procjene građana o učestalosti medijskog tretmana, teme koja se tiče zaštite životne sredine (grafikon 26). Najveći broj građana smatra da se o ovoj temi govori, ali da bi trebalo to biti učestalije. Značajan je i broj građana koji smatra da se o toj temi ne govori dovoljno. Analiza ove procjene po opštinama Crne Gore (tabela 2), ukazuje da su u ovom pogledu najprogresivniji građani Mojkovca i Tuzi. Konačno, u grafikonu 27 data je procjena građana šest crnogorskih opština o učestalosti medijskog tretmana ekoloških pitanja, i podaci ukazuju da se građani ovih opština ne razlikuju od onih koji žive u ostalim opštinama Crne Gore.

Grafikon 26: Koliko često se u medijima govori o zaštiti životne sredine**Tabela 2: Koliko često se u medijima govori o zaštiti životne sredine po opštinama**

	Da, često se o tome u medijima govori	Govori se o toj temi povremeno ali bi trebalo češće	Ne, o toj temi se ne govori dovoljno	O toj temi nema potrebe da se govori
Bijelo Polje	11,3%	47,9%	32,4%	8,5%
Berane	15,2%	39,4%	38,4%	7,1%
Pljevlja	29,2%	38,7%	31,1%	,9%
Podgorica	20,0%	46,3%	27,3%	6,3%
Nikšić	4,8%	50,0%	35,7%	9,5%
Cetinje	45,0%	30,0%	20,0%	5,0%
Herceg Novi	6,9%	44,8%	44,8%	3,4%
Ulcinj	38,9%	44,4%	11,1%	5,6%
Bar	35,7%	45,2%	14,3%	4,8%
Budva	0,0%	45,8%	54,2%	0,0%
Tivat	10,3%	51,7%	27,6%	10,3%
Kotor	10,5%	34,2%	50,0%	5,3%
Rožaje	0,0%	51,6%	48,4%	0,0%
Plav	17,8%	37,8%	26,7%	17,8%
Žabljak	13,9%	40,3%	34,7%	11,1%
Mojkovac	12,2%	63,3%	20,4%	4,1%
Tuzi	3,4%	62,1%	27,6%	6,9%
Šavnik	26,7%	28,9%	35,6%	8,9%

Grafikon 27: Koliko često se u medijima govori o zaštiti životne sredine za šest opština na sjeveru

Osim medija, i političari su značajni akteri kada je riječ o zaštiti životne sredine. Stoga smo u istraživanju tražili od građana da procijene koliko često političari govore o ovoj temi (grafikon 28). Podaci ukazuju da najveći broj građana smatra da političari ne govore dovoljno često o ovoj temi. Podaci po opštinama o ovom pitanju (tabela 3) ukazuju da u većini opština građani smatraju da političari o toj temi ne govore dovoljno. Izuzeci su Ulcinj, gdje, iznenađujuće, ni jedan ispitanik nije rekao da političari o tome ne govore dovoljno. Upravo u ovoj opštini, kao i u Baru, Tivtu i Plavu, disproporcionalno je veliki broj građana koji smatra da političari o ovoj temi često govore. Konačno, upoređujući procjene građana o ovom pitanju u šest targetiranih opština na sjeveru, sa referentnim stavovima građana u ostalim opštinama, nismo identifikovali značajne razlike (grafikon 29).

Grafikon 28: Koliko često političari govore o temi zaštite životne sredine

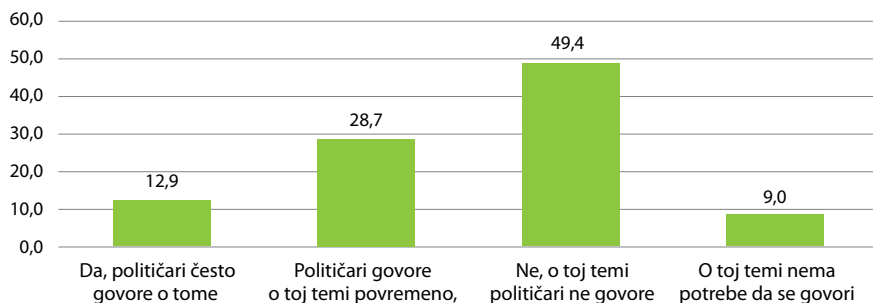
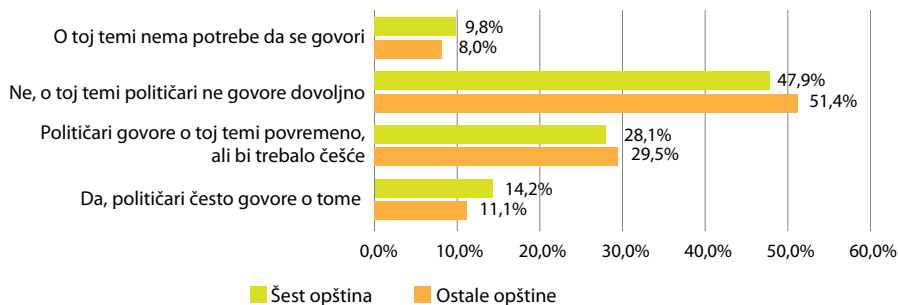

Tabela 3: Koliko često političari govore o temi zaštite životne sredine po opštinama

	Da, političari često govore o tome	Političari govore se o toj temi povremeno ali bi trebalo češće	Ne, o toj temi političari ne govore dovoljno	O toj temi nema potrebe da se govori
Bijelo Polje	4,2%	26,4%	59,7%	9,7%
Berane	8,2%	33,0%	53,6%	5,2%
Pljevlja	13,1%	32,7%	50,5%	3,7%
Podgorica	8,4%	27,6%	53,2%	10,8%
Nikšić	2,4%	31,0%	57,1%	9,5%
Cetinje	20,0%	30,0%	40,0%	10,0%
Herceg Novi	17,9%	25,0%	50,0%	7,1%
Ulcinj	52,6%	42,1%	0,0%	5,3%
Bar	33,3%	28,6%	28,6%	9,5%
Budva	12,5%	33,3%	45,8%	8,3%
Tivat	30,0%	23,3%	30,0%	16,7%
Kotor	5,4%	24,3%	67,6%	2,7%
Rožaje	0,0%	35,5%	64,5%	0,0%
Plav	25,5%	31,9%	31,9%	10,6%
Žabljak	18,1%	34,7%	36,1%	11,1%
Mojkovac	6,4%	23,4%	66,0%	4,3%
Tuzi	7,4%	11,1%	59,3%	22,2%
Šavnik	19,6%	17,4%	45,7%	17,4%

Grafikon 29: Koliko često političari govore o temi zaštite životne sredine u šest crnogorskih opština

Građani većinski smatraju da su Vlada i njena ministarstva najodgovorniji kada je riječ o zaštiti životne sredine (grafikon 30). Podaci po opštinama, u ovom pogledu, ukazuju na dominantno prisustvo generalnog stava u svim opštinama (tabela 4).

Grafikon 30: Ko je najodgovorniji kada je riječ o zaštiti životne sredine

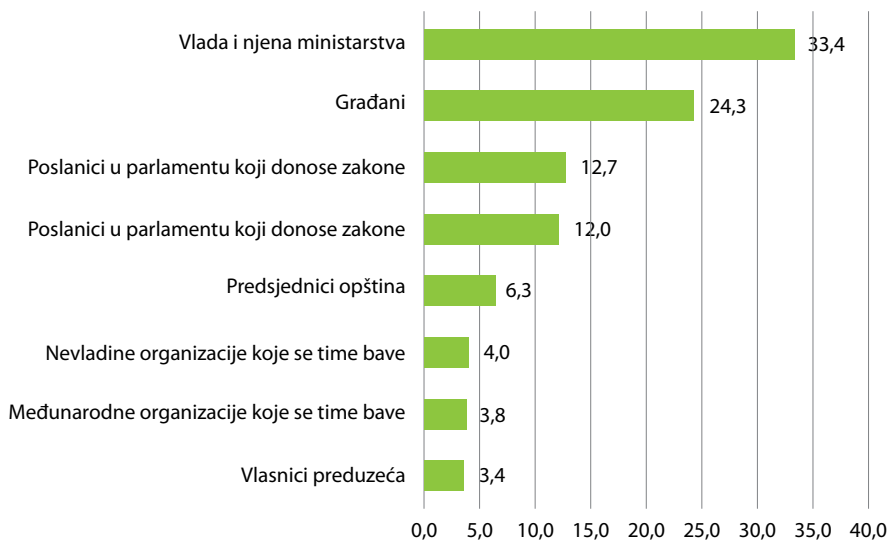
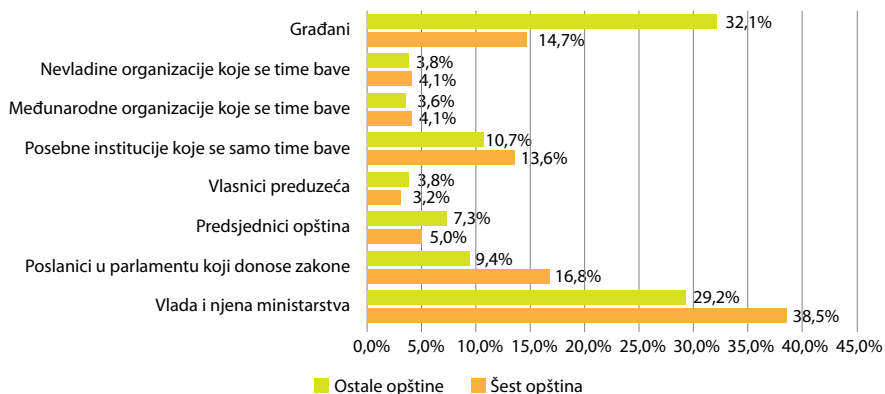

Tabela 4: Ko je najodgovorniji kada je riječ o zaštiti životne sredine po opštinama

	Vlada i njena ministarstva	Poslanici u parlamentu	Predsjednici opština	Vlasnici preduzeća	Posebne institucije	Međunarodne organizacije	Nevladine organizacije	Građani
Bijelo Polje	40,0%	4,3%	7,1%	2,9%	14,3%	4,3%	1,4%	25,7%
Berane	21,2%	14,1%	8,1%	4,0%	21,2%	10,1%	11,1%	10,1%
Pljevlja	50,9%	19,8%	5,7%	4,7%	9,4%	,9%	1,9%	6,6%
Podgorica	37,1%	12,2%	6,8%	3,9%	12,2%	2,0%	3,9%	22,0%
Nikšić	26,2%	11,9%	14,3%	4,8%	9,5%	2,4%	7,1%	23,8%
Cetinje	14,3%	4,8%	4,8%	14,3%	19,0%	19,0%	0,0%	23,8%
Herceg Novi	6,9%	10,3%	0,0%	3,4%	0,0%	3,4%	0,0%	75,9%
Ulcinj	0,0%	0,0%	5,6%	11,1%	5,6%	0,0%	0,0%	77,8%
Bar	31,6%	0,0%	2,6%	0,0%	5,3%	0,0%	0,0%	60,5%
Budva	8,0%	16,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	76,0%
Tivat	23,3%	16,7%	3,3%	0,0%	10,0%	3,3%	6,7%	36,7%
Kotor	33,3%	7,7%	0,0%	0,0%	12,8%	5,1%	5,1%	35,9%
Rožaje	48,4%	0,0%	16,1%	0,0%	19,4%	0,0%	0,0%	16,1%
Plav	17,4%	10,9%	17,4%	2,2%	19,6%	15,2%	15,2%	2,2%
Žabljak	30,4%	33,3%	4,3%	2,9%	15,9%	2,9%	2,9%	7,2%
Mojkovac	56,0%	2,0%	0,0%	0,0%	6,0%	2,0%	2,0%	32,0%
Tuzi	41,4%	6,9%	10,3%	13,8%	0,0%	0,0%	0,0%	27,6%
Šavnik	38,3%	25,5%	0,0%	2,1%	10,6%	2,1%	2,1%	19,1%

Stavovi građana, međutim, o tome ko je najodgovorniji kada je riječ o zaštiti životne sredine kada se analiziraju komparativno za šest opština sjevera Crne Gore i ostalih opština, ukazuju na značajne razlike koje postoje u ovom pogledu ($X^2(7)=51.324$, $p<0.001$). Preciznije, građani šest crnogorskih opština u mnogo većoj mjeri smatraju Vladu i njena ministarstva odgovornim, i jednako, u značajno manjoj mjeri ističu odgovornost samih građana.

Grafikon 31: Ko je najodgovorniji kada je riječ o zaštiti životne sredine

Građani su u istraživanju posebno ocjenjivali doprinos ključnih institucija kada je riječ o rezultatima u pogledu borbe za zaštitu životne sredine (grafikon 32). Građani su u ovom pogledu najbolje ocjenili nevladine organizacije, medije i međunarodne organizacije, dok su najlošije ocjenili privatna preduzeća, državne firme i parlament. Ovi podaci su potvrđeni, uz određene varijacije, u svim opštinama u Crnoj Gori. Kada se uporede vrijednosti mjerenja po ovom parametru za šest crnogorskih opština u odnosu na ostale opštine (grafikon 33), osim kada je riječ o privatnim preduzećima i parlamentu, sve ostale institucije su značajno bolje ocijenjene u opštinama na sjeveru. Građani u ovim opštinama, za razliku od onih koji žive u ostalim opštinama, posebno nisko ocjenjuju međunarodne i nevladine organizacije.

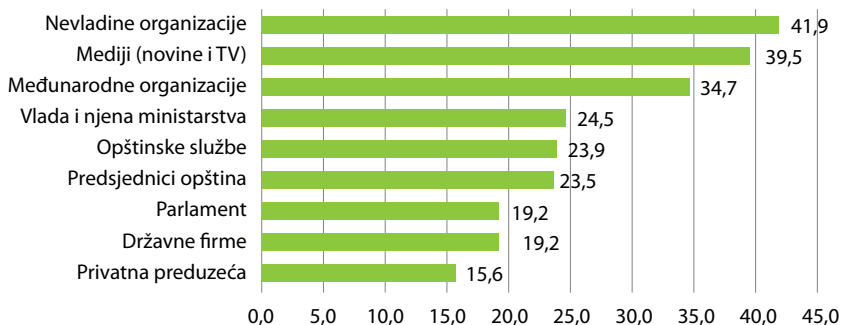
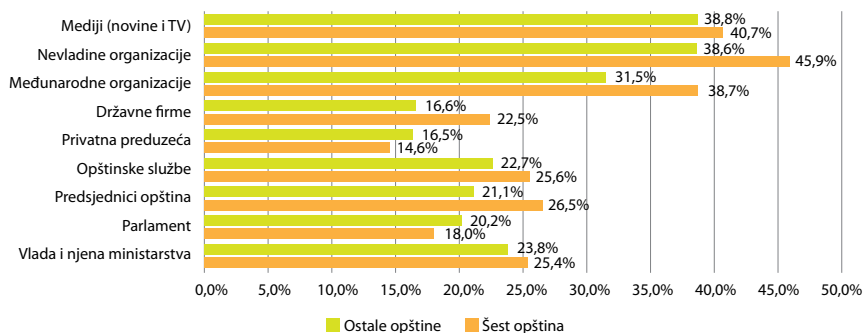
Grafikon 32: Ocjena rezultata rada institucija kada je riječ o zaštiti životne sredine - % SUM veoma pozitivno i pozitivno

Tabela 5: Ocjena rezultata rada institucija kada je riječ o zaštiti životne sredine - % SUM veoma pozitivno i pozitivno po opštinama

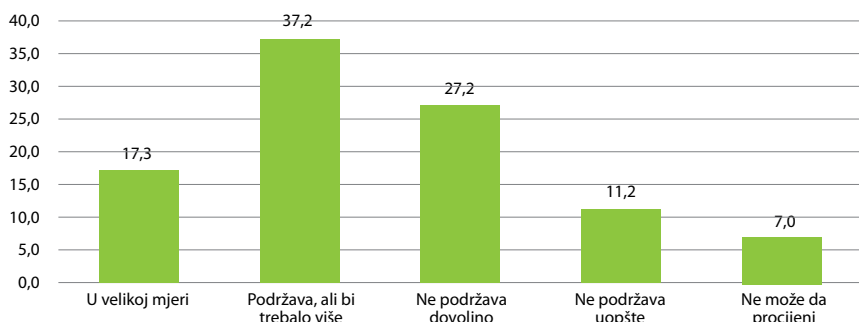
	Vlada i njena ministarstva	Parlament	Predsjednici opština	Opštinske službe	Privatna preduzeća	Državne firme	Međunarodne organizacije	Nevladine organizacije	Medij (novine i TV)
Bijelo Polje	33,3%	22,2%	31,0%	31,9%	16,7%	16,7%	32,4%	54,9%	40,3%
Berane	34,7%	27,3%	36,4%	30,3%	23,2%	26,5%	56,1%	55,6%	58,2%
Pljevlja	17,8%	11,2%	18,9%	17,9%	3,8%	19,8%	31,1%	32,1%	30,2%
Podgorica	14,8%	14,9%	14,4%	17,2%	10,5%	11,5%	21,1%	33,0%	28,4%
Nikšić	7,1%	9,5%	4,8%	11,9%	7,1%	9,5%	19,0%	33,3%	28,6%
Cetinje	26,3%	26,3%	26,3%	50,0%	25,0%	25,0%	36,8%	36,8%	63,2%
Herceg Novi	17,2%	6,7%	20,7%	10,0%	24,1%	20,7%	24,1%	30,0%	33,3%
Ulcinj	57,9%	47,4%	36,8%	36,8%	36,8%	36,8%	77,8%	77,8%	77,8%
Bar	33,3%	31,0%	31,0%	35,7%	28,6%	28,6%	35,7%	61,0%	59,5%
Budva	16,7%	4,2%	16,7%	12,5%	25,0%	12,5%	25,0%	29,2%	45,8%
Tivat	29,0%	23,3%	29,0%	26,7%	23,3%	26,7%	26,7%	40,0%	35,5%
Kotor	13,2%	17,9%	18,4%	10,5%	7,9%	7,7%	25,6%	30,8%	36,8%
Rožaje	51,6%	29,0%	45,2%	45,2%	25,8%	32,3%	64,5%	48,4%	48,4%
Plav	53,3%	43,5%	37,0%	39,1%	21,7%	20,0%	69,6%	54,3%	58,7%
Žabljak	30,6%	21,1%	25,4%	26,4%	19,7%	31,9%	40,8%	47,9%	33,8%
Mojkovac	14,0%	12,0%	22,0%	28,0%	18,0%	16,0%	36,0%	54,0%	42,0%
Tuzi	20,0%	13,8%	13,3%	16,7%	6,9%	6,9%	16,7%	23,3%	17,2%
Šavnik	17,0%	10,6%	21,3%	21,3%	4,3%	21,3%	29,8%	31,9%	34,0%

Grafikon 33: Ocjena rezultata rada institucija kada je riječ o zaštiti životne sredine - % SUM veoma pozitivno i pozitivno za šest opština na sjeveru

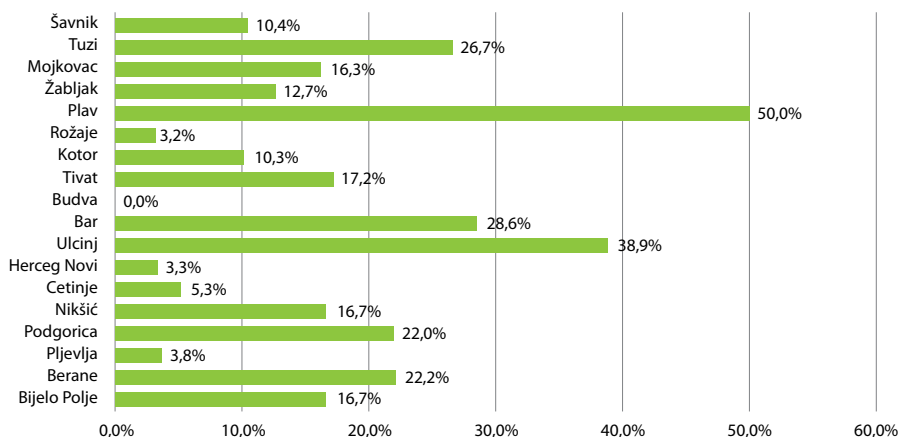

U istraživanju građani su procjenjivali u kojoj mjeri EU pruža podršku Crnoj Gori kada je riječ o zaštiti životne sredine (grafikon 34). Najveći broj građana smatra da EU pruža podršku, ali da bi to trebalo da čini u većoj mjeri. Ako ovaj podatak analiziramo po opštinama, možemo uočiti veoma značajne razlike (grafikon 35). Građani Plava su najviše ocijenili pomoć EU, a takođe, visoke ocjene za EU podršku dali su i građani Ulcinja, Bara i Tuzi. Sa druge strane, veoma nisko je podrška EU ocijenjena u Budvi, Rožajama, Herceg Novom, Pljevljama i Cetinju.

Grafikon 34: U kojoj mjeri EU pruža podršku Crnoj Gori kada je riječ o zaštiti životne sredine

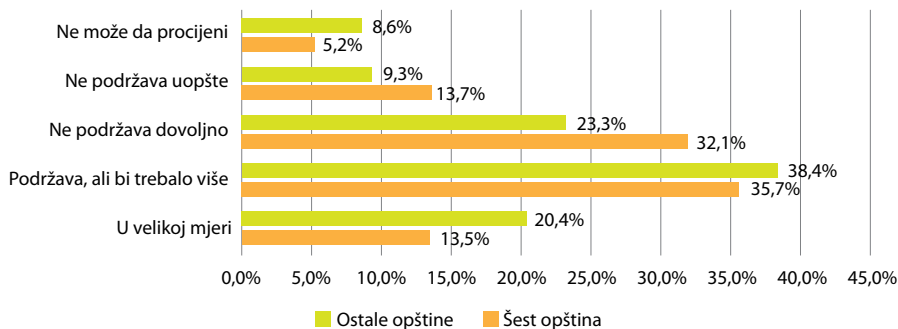

Grafikon 35: U kojoj mjeri EU pruža podršku Crnoj Gori kada je riječ o zaštiti životne sredine po opštinama – (%) podržava u velikoj mjeri

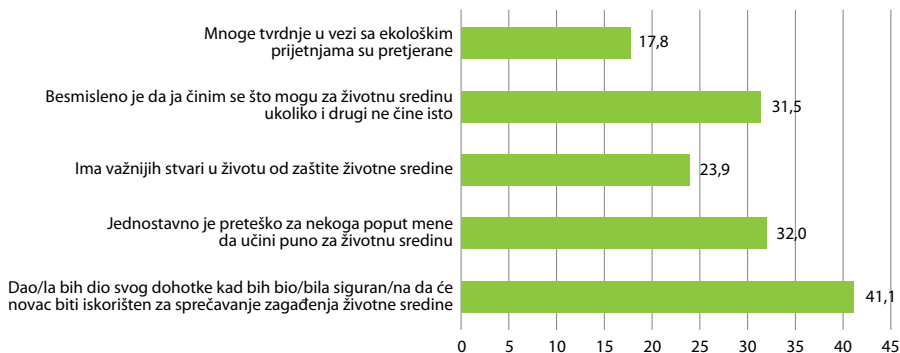
Analiza stava o podršci EU u šest opština sjevera ukazuje da se građani ovih opština razlikuju u odnosu na one koji žive u ostalim opštinama ($X^2(4)=22.797$, $p<0.001$). Razlike se ogledaju u tome što je mnogo veći broj građana u šest opština na sjeveru u odnosu na ostale koji kritički ocjenjuju podršku EU.

Grafikon 36: U kojoj mjeri EU pruža podršku Crnoj Gori kada je riječ o zaštiti životne sredine u šest opština na sjeveru – (%) podržava u velikoj mjeri

Na kraju, mjerili smo i stavove građana o životnoj sredini. Za mjerenje stavova koristili smo standardizovanu skalu iz Evropskog Istraživanja vrijednosti (*European Value Survey*). U grafikonu 37 prilažemo procen-tualne vrijednosti slaganja sa iznesenim stavovima. Jedan od stavova bio je afirmativan, a ostali su bili negativni.

Grafikon 37: Stavovi o zaštiti životne sredine – (%) slaže se u potpunosti i uglavnom

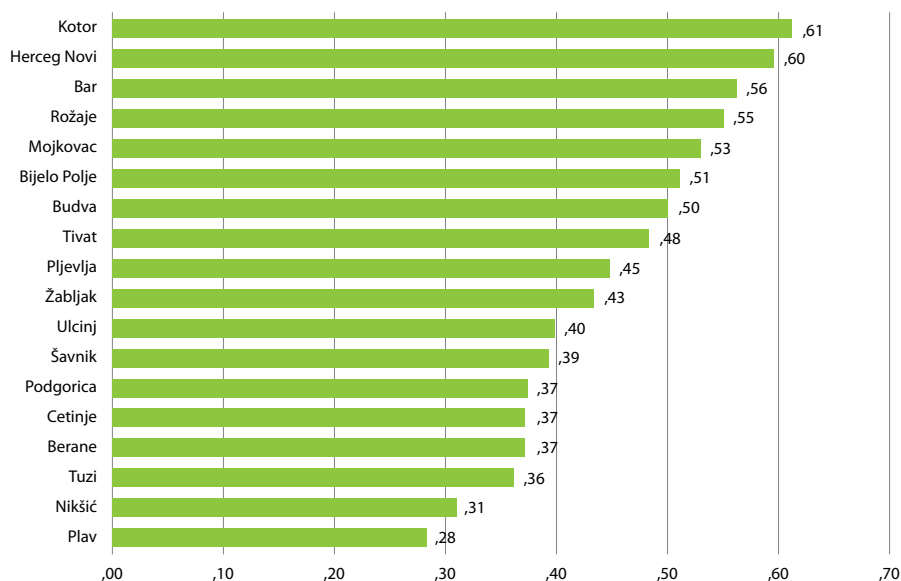

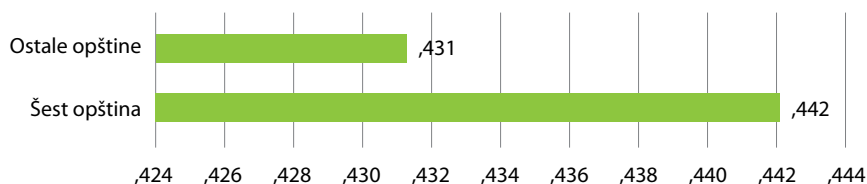
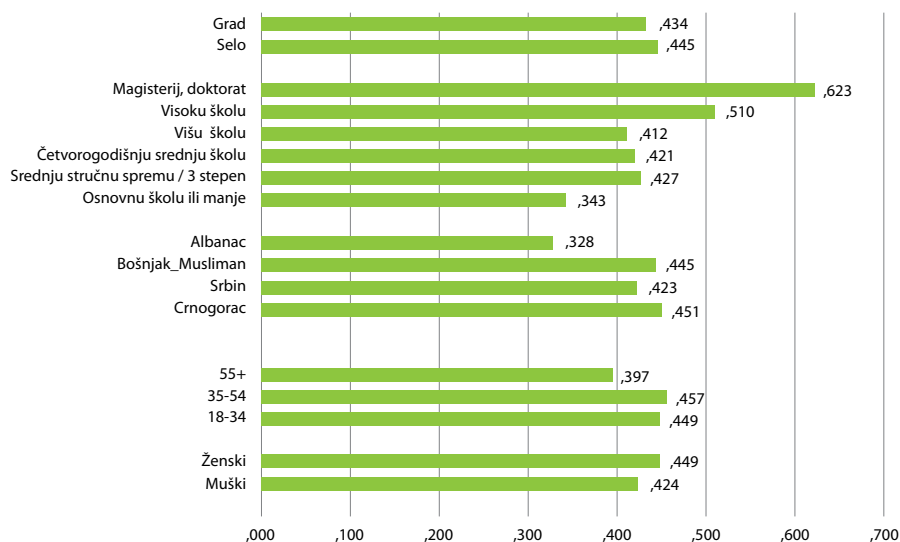
Osnovni smisao mjerenja stavova jeste formiranje ukupnog skora koji mjeri **ekološku svijest**. Drugim riječima, mi smo na osnovu ovih stavova formirali jedinstven skor koji upravo mjeri nivo ekološke svijesti građana Crne Gore. Radi lakšeg razumijevanja, skor ekološke svijesti smo formatirali od 0 (najniži nivo) do 1 (najviši nivo). Distribuciju skora ekološke svijesti prilažemo u tabeli 6. U grafikonu 38 priložene su srednje vrijednosti skora ekološke svijesti za sve opštine obuhvaćene istraživanjem. Podaci ukazuju da najviši nivo ekološke svijesti mjerimo u Kotoru, i Herceg Novom, a najniži u Plavu i Nikšiću. Konačno, kada se uporedi ekološka svijest građana u šest opština na sjeveru sa onima koji žive u drugim opštinama, nismo uočili značajne razlike.

Tabela 6: Distribucija skora ekološke svijesti

Aritmetička sredina		,4363
Standardna greška aritmetičke sredine		,00812
Medijana		,4375
Modus		,50
Standardna devijacija		,23618
Varijansa		,056
Skjunis		-,011
Kurtozis		-,457
Opseg		1,00
Minimum		,00
Maksimum		1,00
Percentili	25	,2500
	50	,4375
	75	,5625

Grafikon 38: Ekološka svijest po opštinama

Grafikon 39: Ekološka svijest za šest opština*Grafikon 40 Ekološka svijest za ključne demografske kategorije*

Na kraju, iz sistematskih razloga prilažemo podatke o mjerenju stepena ekološke svijesti za sve ključne demografske kategorije (grafikon 40). Najprije, kada je riječ o polu/rodu, nismo utvrdili značajne razlike između muškaraca i žena. Kada je o obrazovanju riječ, međutim, utvrdili smo pozitivnu linearnu povezanost, i značajne razlike između navedenih kategorija obrazovanja ($F(5)=7.653$, $p<0.001$). I kada je o etničkoj pripadnost riječ, mjerimo značajne razlike ($F(3)=3.404$, $p=0,017$), a najniži nivo ekološke svijesti mjerimo kod građana koji su albanske nacionalnosti. Interesantno je da pripadnici starije generacije imaju niži nivo ekološke svijesti ($F(2)=5.271$, $p<0.01$), što se može objasniti činjenicom da mlađe generacije u većoj mjeri brinu za budućnost planete. Konačno, kada je riječ o boravištu nismo utvrdili značajne razlike, dakle, oni koji žive u gradu imaju isti nivo ekološke svijesti kao i oni koji žive na selu.

Ključni analitički nalazi istraživanja:

Na kraju analize, zaključujemo da kada su u pitanju građani Crne Gore, briga za budućnost ekološkog okruženja je izražena u svim opštinama, pa tako i u šest izdvojenih ovim istraživanjem. Međutim, utvrdili smo da je nivo lične zabrinutosti (podrazumevajući ličnu odgovornost i obazrivost zbog mogućih rizika), na znatno nižem nivou. Takođe, ne postoje značajne razlike između građana šest targetiranih opština i ostatka stanovništva Crne Gore, kada je lična zabrinutost u pitanju. Kada je riječ o klimatskim promjenama, podaci ukazuju da veliki broj građana (podjednako u svim opštinama) smatra, u manjoj ili većoj mjeri, da klimatske promjene jesu ozbiljan problem. Jedan od bitnih indikatora stavova građana o ekološkim problemima, jeste njihova zainteresovanost za ovu temu u privatnom životu i neposrednoj, ličnoj komunikaciji. Svaki peti građanin Crne Gore ističe da često razgovara o problemima zaštite životne sredine. Ukoliko se isti podatak sagleda sa stanovišta građana koji žive u različitim opštinama, rezultati istraživanja ukazuju da se o ovom problemu najviše govori u Baru, zatim u Budvi i Nikšiću.

Interesantno je da kada je riječ o građanima koji žive u posmatranim opštinama na sjeveru, podaci ukazuju da su građani ovih opština, manje upućeni na medije koji tretiraju ovu problematiku u odnosu na one koji žive u ostalim opštinama. Takođe, podaci ukazuju da je pohađanje seminara i edukacija o zaštiti životne sredine i ekološke krize, u manjoj mjeri učestalo u šest opština na sjeveru u poređenju sa ostalim crnogorskim opštinama. Kada je riječ o poznavanju legislative po pitanju zaštite životne sredine, veliki broj građana ili uopšte, ili je jako malo informisan o njihovom postojanju i sadržaju, a podaci ne pokazuju značajne razlike u poznavanju iste, kod šest posmatranih i ostatka opština Crne Gore. Dat je prikaz najvećih problema zagađenja životne sredine po opštinama.

U istraživanju smo ispitanicima postavili pitanje koje se tiče najvećih ekoloških problema koji zabrinjavaju građane, i zaključili smo da građani izražavaju visoku zabrinutost za veliki broj problema. Podaci ukazuju da postoje velike razlike između opština po pitanju ocjenjivanja najvećih ekoloških problema. Na primjer, u Bijelom Polju je najveći problem odlaganje otpada, a u Beranama, osim ovog problema značajan problem je i izlivanje otpada u rijeke. U Pljevljima je termoelektrana najizraženiji problem, dok je u Podgorici to izlivanje otpada u rijeke i odlaganje otpada.

Jedno od pitanja u upitniku ticalo se procjene građana o učestalosti medijskog tretmana, tema koja se tiče zaštite životne sredine. Najveći broj građana smatra da se o ovoj temi govori, ali da bi trebalo to biti učestalije. Podaci ukazuju da se građani ovih opština ne razlikuju od onih koji žive u ostalim opštinama. Takođe, rezultati ukazuju da najveći broj građana smatra da političari ne govore dovoljno često o ovoj temi, što inicira da upravo njih smatraju glavnim krivcima za neefikasnu ekološku politiku jer ovu temu ne smatraju dovoljno važnom, pa samim tim o njoj rijetko javno govore. Građani većinski smatraju da su Vlada i njena ministarstva najodgovorniji kada je riječ o zaštiti životne sredine. Podaci po opštinama, u ovom pogledu, ukazuju na dominantno prisustvo generalnog stava u svim opštinama. Međutim, građani šest crnogorskih opština u mnogo većoj mjeri smatraju Vladu i njena ministarstva odgovornim, i jednako, u značajno manjoj mjeri ističu odgovornost samih građana. Građani su u istraživanju posebno ocjenjivali doprinos ključnih institucija kada je riječ o rezultatima u pogledu borbe za zaštitu životne sredine. Građani su u ovom pogledu najbolje ocijenili nevladine organizacije, medije i međunarodne organizacije, dok su najlošije ocijenili privatna preduzeća, državne firme i parlament. Građani u šest posmatranih opština na sjeveru, za razliku od onih koji žive u ostalim opštinama, posebno nisko ocjenjuju međunarodne i nevladine organizacije. Kada su u pitanju stavovi građana o EU i podršci koju ona pruža kako bi se ekološki rizici na najbolji način uklonili ili izbjegli, građani šest posmatranih opština pokazuju mnogo kritičniji stav u odnosu na ostatak stanovništva.

Na kraju, mjerili smo i stavove građana o životnoj sredini. Podaci ukazuju da najviši nivo ekološke svijesti mjerimo u Kotoru, i Herceg Novom, a najniži u Plavu i Nikšiću. Konačno, kada se uporedi ekološka svijest građana u šest opština na sjeveru sa onima koji žive u drugim opštinama, nismo uočili značajne razlike. Kada je riječ o polu/rodu, nismo utvrdili značajne razlike između muškaraca i žena. Kada je o obrazovanju riječ, međutim, utvrdili smo pozitivnu linearnu povezanost, i značajne razlike u kategorijama obrazovanja, a kada je o etničkoj pripadnosti riječ, primjećujemo značajne razlike, a najniži nivo ekološke svijesti mjerimo kod građana koji su albanske nacionalnosti. Niži nivo ekološke svijesti imaju stariji građani, što je ipak indikator da je napravljen mjerljiv progres po pitanju medijskog plasmana, razgovora i obrazovanja u ekološku korist kod novijih generacija.

Pregled grafikona i tabela

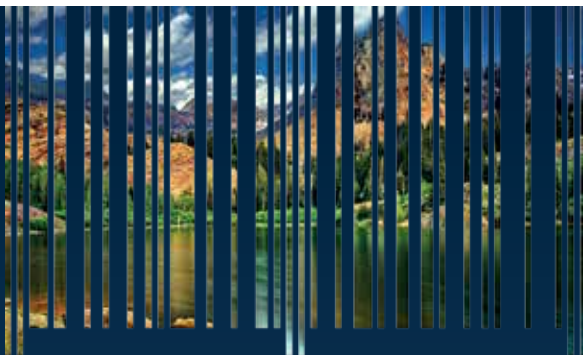
Grafikoni:

Grafikon 1: Osnovne karakteristike uzorka.....	5
Grafikon 2: Prikaz mjere u kojoj su problemi životne sredine generalno izraženi	6
Grafikon 3: Zabrinutost za probleme zaštite životne sredine u procentima (%) problemi su veoma izraženi	7
Grafikon 4: Zabrinutost za probleme zaštite životne sredine u šest opština na sjeveru – (%) problemi su veoma izraženi.	8
Grafikon 5: Lična zabrinutost za probleme zaštite životne sredine – (%) veoma zabrinutih.....	8
Grafikon 6: Lična zabrinutost za probleme zaštite životne sredine po opštinama – (%) veoma zabrinutih	9
Grafikon 7: Lična zabrinutost za probleme zaštite životne sredine u šest opština na sjeveru.....	9
Grafikon 8: Stav o klimatskim promjenama	10
Grafikon 9: Klimatske promjene su veliki problem današnjice po opštinama.....	10
Grafikon 10: Stav o klimatskim promjenama za šest opština na sjeveru	11
Grafikon 11: Koliko često sa prijateljima razgovaraju o problemima životne sredine.....	11
Grafikon 12: Često razgovaraju sa prijateljima i kolegama o problemima zaštite životne sredine.....	12
Grafikon13: Razgovaraju sa prijateljima i kolegama o problemima zaštite životne sredine u šest opština na sjeveru.....	12
Grafikon 14: Korišćenje medija u cilju informisanja o problemima zaštite životne sredine.....	13
Grafikon 15: o problemima zaštite životne sredine po opštinama.....	13
Grafikon 16: Gledaju često emisije na TV ili internetu o problemima zaštite životne u šest opština.....	14
Grafikon 17: Učešće na edukaciji/seminaru ili predavanju o zaštiti životne sredine.....	14
Grafikon 18: Učešće na edukaciji/seminaru ili predavanju o zaštiti životne sredine po opštinama.....	15

Grafikon 19: Učešće na edukaciji/seminaru/predavanju o zaštiti životne sredine u šest opština na sjeveru.....	15
Grafikon 20: Informisanost o zakonima koji se tiču pitanja zaštite životne sredine.....	16
Grafikon 21: Informisanost o zakonima koji se tiču pitanja zaštite životne sredine po opštinama – (%) uglavnom jesu.....	16
Grafikon 22: Informisanost o zakonima koji se tiču pitanja zaštite životne sredine u šest opština na sjeveru – (%) uglavnom jesu	17
Grafikon 23: Problemi životne sredine (%).....	17
Grafikon 24: Najveći ekološki problem (%)	18

Tabele:

Tabela 1: Najveći problemi po opštinama	18
Tabela 2: Koliko često se u medijima govori o zaštiti životne sredine po opštinama.....	21
Tabela 3: Koliko često političari govore o temi zaštite životne sredine po opštinama.....	22
Tabela 4: Ko je najodgovorniji kada je riječ o zaštiti životne sredine po opštinama.....	24
Tabela 5: Ocjena rezultata rada institucija kada je riječ o zaštiti životne sredine - % SUM veoma pozitivno i pozitivno po opštinama	26
Tabela 6: Distribucija skora ekološke svijesti.....	29

Projekat finansira
Evropska Unija